

І. В. Ушаков,

*аспірант, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту;
начальник відділу міжнародного військового співробітництва,*

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0231-085X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.5.146

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

I. Ushakov,

Postgraduate student, Institute of Public Administration and Research in Civil Protection; Head of the Department of International Military Cooperation, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Kyiv

THE CURRENT STATE OF IMPLEMENTATION OF CIVIL-MILITARY COOPERATION IN THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

Важливість аналізу та узагальнення сучасного досвіду та стану реалізації цивільно-військового співробітництва виникає у зв'язку з необхідністю формування теоретичної основи для удосконалення вітчизняної моделі цивільно-військового співробітництва, як ефективної складової відносин між сектором безпеки і оборони України, цивільним середовищем та політичною владою.

Відомо, що запорукою досягнення мети з подолання кризи вважається оптимізація співпраці та співробітництва складових сектору безпеки і оборони та об'єктів цивільного середовища. Важливим є те, що система, а інколи сама модель цивільно-військового співробітництва буде вдосконалюватись на основі аналізу досвіду з подолання кризи.

Також слід розуміти, що врегулювання будь-якої кризи відбувається в умовах цивільного середовища, і саме структури цивільно-військового співробітництва дають можливість складовим сектору безпеки і оборони вирішити поставлені задачі чітко, скоординовано з цивільним сектором та з урахуванням регіональних особливостей.

У даній статті здійснено ретроспективний аналіз передумов створення, організації та функціонування структур цивільно-військового співробітництва у складових сил оборони України, а саме у Збройних Силах України та у Національній гвардії України. Розкрито основні завдання та структуру Центрального управління цивільно-військового співробітництва Генерального штабу Збройних Сил України. Окреслено питання підготовки відповідних фахівців у системах вищої військової освіти та курсової підготовки. З'ясовано питання реалізації цивільно-військового співробітництва у Національній гвардії України, а саме її структура та основні завдання.

Важливість дослідження також обумовлюється необхідністю розуміння сутності, функцій та завдань цивільно-військового співробітництва складових сил оборони України, як необхідного механізму реалізації взаємовідносин між суспільством та складовими частинами силового блоку сектору безпеки і оборони України, що в поєднанні з досвідом функціонування аналогічних структур НАТО та ООН під час проведення місій та операцій, повинен стати потужним інструментом в протидії повномасштабній збройній агресії з боку Російської Федерації з урахуванням політичних, економічних, соціальних, інфраструктурних та інформаційних факторів, на додачу до суто військових.

The importance of analyzing and summarizing modern experience and the state of implementation of civil-military cooperation arises in connection with the need to form a theoretical basis for improving the domestic model of civil-military cooperation, as an effective component of relations between the security and defense sector of Ukraine, the civil environment and political power.

It is known that the key to achieving the goal of overcoming the crisis is the optimization of cooperation of the components of the security and defense sector and objects of the civilian environment. It is important that the system, and sometimes the model of civil-military cooperation itself, will be improved based on the analysis of experience in overcoming the crisis.

It should also be understood that the settlement of any crisis takes place in a civilian environment, and it is the structures of civil-military cooperation that enable the components of the security and defense sectors to solve the tasks clearly, in coordination with the civilian sector and taking into account regional characteristics.

In this article, a retrospective analysis of the prerequisites for the creation, organization and functioning of structures of civil-military cooperation in the components of the defense forces of Ukraine, namely in the Armed Forces of Ukraine and the National Guard of Ukraine, is carried out. The main tasks and structure of the Central Department of Civil-Military Cooperation of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine have been revealed. The issue of training relevant specialists in the systems of higher military education and course training is outlined. The issue of implementing civil-military cooperation in the National Guard of Ukraine, namely its structure and main tasks, has been clarified.

The importance of the research is also determined by the need to understand the essence, functions and tasks of civil-military cooperation of the constituent forces of the defense forces of Ukraine, as a necessary mechanism for the implementation of relations between society and the constituent parts of the power block of the security and defense sector of Ukraine, which, in combination with the experience of the operation of similar NATO and UN structures during the missions and operations, should become a powerful tool in countering full-scale armed aggression by the Russian Federation, taking into account political, economic, social, infrastructural and informational factors, in addition to purely military ones.

Ключові слова: сектор безпеки і оборони України, сили оборони України, цивільно-військове співробітництво.

Key words: security and defense sector of Ukraine, defense forces of Ukraine, civil-military cooperation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ АБО ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Проблема взаємовідносин між сектором безпеки і оборони, цивільним середовищем та політичною владою в зоні ведення операцій (бойових дій), тим більше на території власної держави, органами військового управління (на стратегічному та оперативному рівнях) та військовими частинами та підрозділами (на тактичному рівні) — до 2014 року майже не розглядалася.

Аналіз політичної та безпекової ситуації в Україні на початку 2014 року, свідчить про неефективність існуючих на той час підходів до проведення заходів, направлених на здобуття довіри та покращення співпраці між цивільним сектором, Збройними Силами України (далі — ЗС України) та іншими складовими сил оборони України в районах постійної дислокації військових частин та проведення операції.

Необхідний досвід у цьому напрямку був отриманий нашими військовими в ході виконання завдань під час участі в міжнародних операціях з підтримання миру та

безпеки (далі — МОПМБ) в Республіці Косово (на території колишньої Югославії), в Республіці Ірак та Ісламській Республіці Афганістан. Був накопичений унікальний досвід щодо виконання завдань з організації взаємодії з місцевими органами влади та наданні допомоги місцевому населенню. Це підтвердило важливість здійснення заходів цивільно-військового співробітництва (далі — ЦВС), які поряд із заходами створення та підготовки національних сил безпеки Іраку були визначальними у стабілізації ситуації та зменшенні загрози диверсійно-терористичної діяльності з боку ісламських збройних формувань проти українського миротворчого контингенту.

Після виведення українського військового контингенту з території Республіки Ірак, для узагальнення здобутого досвіду в Об'єднаному оперативному командуванні ЗС України, був створений відділ ЦВС. Але після реорганізації Об'єднаного оперативного командування ЗС України відділ було скорочено, а всі роботи щодо подальшого розвитку цивільно-військових відносин було припинено.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЦІЄЇ ПРОБЛЕМИ

Серед дослідників цивільно-військового співробітництва в Україні слід відзначити Н.В. Васюкову, Ю.А. Калагіна, І.М. Коропатніка, О.В. Минька, О.О. Ноздрачева, В.В. Попова, О.Ф. Сальнікову, Е.В. Тітко, Н.П. Христинченко, І.Р. Чобіт тощо. Праці зазначених дослідників можуть бути теоретичним підґрунтям компаративного аналізу визначення поняття цивільно-військового співробітництва, усвідомлення його мети, визначення основних функцій та завдань для складових сил оборони України. Проте не повністю дослідженим залишається стан реалізації цивільно-військового співробітництва у секторі безпеки і оборони України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

У даній статті автор ставить за мету розглянути передумови створення структур цивільно-військового співробітництва та сучасний стан його реалізації у складових сектору безпеки і оборони України в умовах повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України. Це дасть можливість в подальшому сформулювати основи для вдосконалення моделі цивільно-військового співробітництва сектору безпеки і оборони України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Початок конфронтації на сході нашої держави у 2014 році ознаменувався активною протидією місцевого населення будь-яким діям військових підрозділів ЗС України. Зокрема, численні пікети жителів сіл та міст Донбасу стояли на заваді передислокації та розміщенню військових частин, розвантаженню військової техніки, облаштуванню бойових позицій тощо. Зокрема, всі

засоби масової інформації (далі — ЗМІ) облетіли кадри, на яких місцеві жителі зупинили колону і забрали кілька бойових машин, що згодом поступили на озброєння терористичних підрозділів.

Поступово в Генеральному штабі ЗС України виникло розуміння у необхідності створення групи фахівців ЦВС, яка буде цілеспрямовано займатися налагодженням взаємодії з цивільним населенням територій, де перебувають українські військові підрозділи, органами місцевого самоврядування, використовуючи при цьому досвід участі у різноманітних МОПМБ (як свій, так і держав-членів НАТО).

Перші підрозділи ЦВС ЗС України у зоні антитерористичної операції (далі — АТО) у складі двох груп приступили до роботи 10 червня 2014 року. Свої обов'язки вони виконували на півдні Херсонської та заході Донецької областей. Для них було визначено такі завдання: організація взаємодії між цивільним сектором, правоохоронними структурами та підрозділами ЗС України; допомога цивільному населенню та сприяння командирам підрозділів ЗС України у виконанні визначених завдань. Слід відзначити, що пілотний проект виявився вдалим та постійно зазнавав удосконалення. В ході ротаций теорія перевірялась на практиці. З набуттям досвіду, склад і структура групи ЦВС змінювалися. Згодом до роботи у складі груп ЦВС стали залучати не тільки досвідчених військовослужбовців, а й цивільних фахівців, які добровільно погодилися працювати у сфері налагодження діалогу між ЗС України та населенням Донеччини.

Перед ротацією в зону проведення операції офіцери груп ЦВС проходили ретельний відбір та відповідний курс підготовки на базі Національного університету оборони України (далі — НУОУ) за участю "інструкторів Об'єднаного командування сил НАТО "Брюнсум", центрів підвищення кваліфікації збройних сил ФРН, США, Італійської Республіки, представників МВС, СБУ та громадських об'єднань" [1].

Основними завданнями груп ЦВС стали:

— організація взаємодії між цивільним сектором та підрозділами ЗС України (співпраця з місцевою адміністрацією населених пунктів, звільнених від окупації; робота з цивільним населенням щодо роз'яснення завдань та цілей АТО);

— допомога цивільному населенню, яке постраждало внаслідок бойових дій (гуманітарна допомога: евакуація цивільного населення з найбільш постраждалих районів та населених пунктів; надання засобів першої необхідності та продуктів харчування населенню, яке не бажає залишати місця проживання; допомога у відновленні інфраструктури населених пунктів, що постраждали під час ведення бойових дій);

— сприяння командирам підрозділів ЗС України у виконанні завдань, що пов'язані з діяльністю серед цивільного населення (координація допомоги волонтерів, урядових/неурядових організацій, міжнародної допомоги; робота зі ЗМІ; здійснення пошуку та евакуації тіл загиблих військовослужбовців сил оборони, в тому числі з території, що тимчасово не контролюється Урядом України; збір інформації щодо військовополонених ЗС України, інших військових формувань (далі — ІВФ)

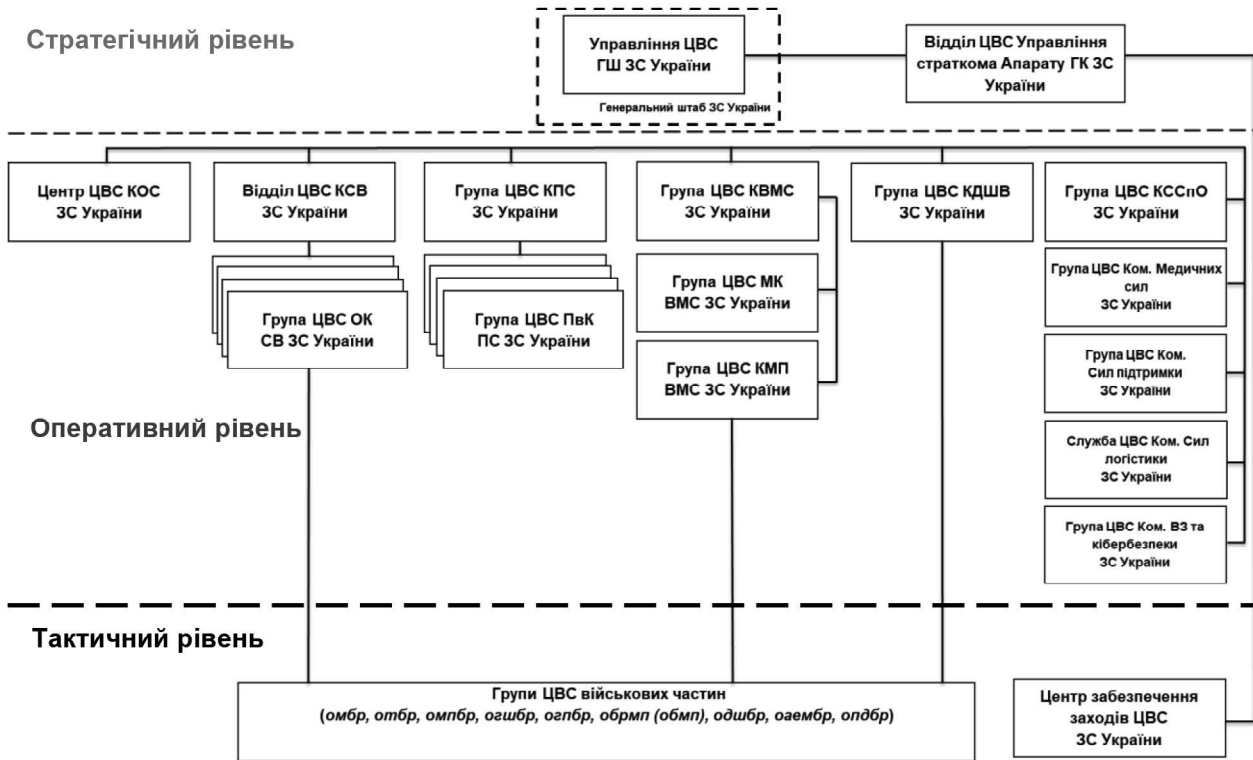

Рис. 1. Структура цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України

та правоохоронних органів (далі — ПрО) та участь у їх обміні (визволенні) тощо).

Також наприкінці 2014 року, відповідно до спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України, було створено Управління ЦВС ЗС України з відповідною організаційно-штатною структурою, яке підпорядковувалось безпосередньо начальнику Генерального штабу — Головнокомандувачу ЗС України.

Нарощувалась позитивна динаміка діяльності груп ЦВС, а саме:

- започатковано співпрацю з батальйонами територіальної оборони (далі — ТрО), Національної гвардії України (далі — НГ України) та Міністерством внутрішніх справ України (далі — МВС України) з метою збору та обміну інформацією;
- започатковано співпрацю з Міжнародним Червоним Хрестом та Товариством Червоного Хреста України з питань надання першої медичної допомоги під час бойових дій;
- залучено ЗМІ до висвітлення діяльності ЗС України в зоні АТО, а потім операції Об'єднаних сил (далі — ООС) (започатковано співпрацю з телевізійними компаніями СТБ, 1+1, Інтер, Громадське ТВ, ВВС, CNN, Аль — Джазіра та іншими);
- створено умови для повернення представників органів місцевої влади та правоохоронних органів до звільнених населених пунктів;
- залучено сили та засоби місцевих громад та організацій для відновлення інфраструктури населених пунктів Донецької області;
- організована спонсорська допомога вугіллям для шкіл та інтернатів Волноваського та Маріїнського районів Донецької області;

- започатковано Гуманітарний проект ЗС України "ЕВАКУАЦІЯ 200" щодо пошуку та евакуації тіл загиблих військовослужбовців ЗС України, ІВФ та ПрО з тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей;

- започатковано обмін інформацією з представниками активних місцевих громад щодо сприяння діяльності підрозділам ЗС України у відновленні миру та порядку у населених пунктах Донецької області.

В свою чергу сформоване Управління ЦВС ЗС України сфокусувало свою роботу на наступних напрямках:

- організація ЦВС ЗС України;
- проведення заходів з формування позитивної громадської думки щодо діяльності ЗС України;
- участь в аналізі соціально-політичної, економічної, релігійної, демографічної, екологічної, санітарно-епідеміологічної обстановки та прогнозуванні її впливу на виконання військовими частинами (підрозділами) ЗС України завдань за призначенням тощо.

Окремо слід зазначити, що Управління ЦВС ЗС України взяло на себе функцію планування, організації, координації репатріаційних заходів та пошукової роботи, що непридатне для функцій та завдань структур ЦВС держав-членів НАТО. У складі Управління був сформований відділ репатріаційних заходів та пошукової роботи, в обов'язки якого входило:

- планування заходів з питань організації пошукових заходів, ексгумації (вилучення), евакуації та транспортування тіл (останків) загиблих військовослужбовців ЗС України, ІВФ та ПрО до закладів судово-медичної експертизи та у подальшому транспортування до місць остаточного поховання;
- здійснення інформаційного та психологічного супроводження сімей зниклих безвісти (загиблих);

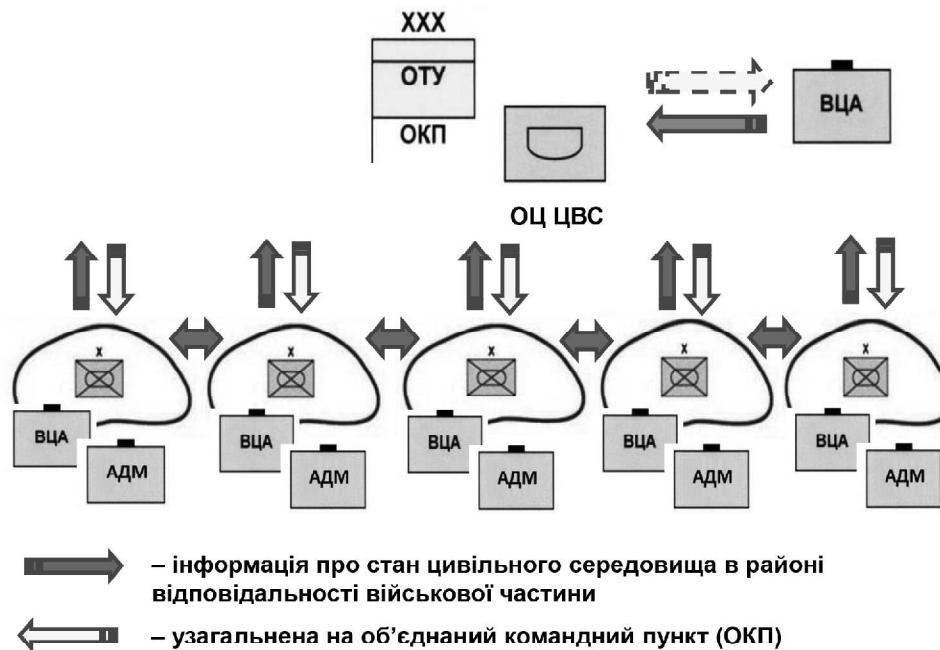

Рис. 2. Порядок обміну інформації при цивільно-військовій взаємодії

— взаємодія з органами військового управління, правоохоронними органами, державними (недержавними) інституціями, долученими до пошуку зниклих безвісти з питань встановлення місцезнаходження зниклих безвісти військовослужбовців;

— координація виконання заходів групами транспортування та пошуку тіл загиблих військовослужбовців, які реалізують практичну фазу пошукових заходів, евакуацію (вилучення) та транспортування тіл (останків) загиблих (померлих) військовослужбовців ЗС України, ІВФ та ПрО до закладів судово-медичної експертизи, а у подальшому до місць остаточного поховання та вшанування.

В рамках реалізації Гуманітарного проекту ЗС України "ЕВАКУАЦІЯ 200", репатріаційних заходів та пошукової роботи була налагоджена міжвідомча взаємодія з Міністерствами (відомствами) України, міжнародними (неурядовими) організаціями, а саме:

— Департаментом карного розшуку та Головним слідчим управлінням Національної поліції України;

— Головним слідчим управлінням Служби безпеки України;

— закладами судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України та Асоціацією судових медиків України;

— Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром Міністерства внутрішніх справ України;

— Об'єднаним центром з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб у районі здійснення заходів із забезпечення Національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

— делегацією Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Товариства Червоного Хреста України;

— районними (обласними) державними адміністраціями тощо.

Схематично структуру ЦВС ЗС України, що сформувалась в період з 2014 року до повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації, можна показати у такому вигляді (див. рис. 1).

Слід зазначити, що за досвідом сучасних конфліктів певною мірою зникає чітке розмежування між стратегічними, оперативними та тактичними діями, а в деяких випадках, вирішення завдань тактичного масштабу забезпечує досягнення конкретних стратегічних цілей. Також, в окремих випадках, виконання заходів ЦВС на тактичному рівні забезпечує успіх у досягненні оперативних цілей.

Зауважимо, що відповідно до ст. 1 Закону України "Про військово-цивільні адміністрації" [2], "... для виконання повноважень місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених цим Законом, в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема в районі проведення антитерористичної операції можуть утворюватися військово-цивільні адміністрації". Перші військово-цивільні адміністрації (далі — ВЦА) були створені ще на початку 2015 року.

Як зазначає у своїй праці В.В. Дуглер: "військово-цивільні адміністрації вимушено створюються як тимчасові органи з елементами військової організації управління для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі проведення збройної відсічі агресії, що не має на меті зміну та (або) скасування конституційно закріпленого права територіальних громад на місцеве самоврядування" [3, с. 108]. А посередньо управління "здійснюється в унікальній формі цивільно-військового співробітництва — у формі взаємодії цивільної та військової адміністрацій, спрямованої на забезпечення першочергового виконання сектором безпеки і оборони завдань щодо захисту суверенітету та недоторканності державної території, забез-

печення громадського порядку і безпеки, а також суспільно-політичних та соціально-економічних процесів розвитку територій з урахуванням особливостей проведення відсічі збройній агресії" [3, с. 108].

Також, для забезпечення початкового етапу цивільно-військової взаємодії з суб'єктами цивільного середовища (далі — ЦС) та виконання завдань цивільно-військового характеру, були створені Об'єднані центри ЦВС (далі — ОЦ ЦВС) у м. Краматорськ, м. Сєвєродонецьк та м. Маріуполь. Відповідно до положень [4] "ОЦ ЦВС належать до тимчасово створених підрозділів ЦВС у районі проведення військової операції. За досвідом військових операцій, під егідою НАТО центри ЦВС можуть бути мобільними або стаціонарними. Це об'єкти ЦВС, де мають місце взаємодія і обмін інформацією між збройними силами, цивільними організаціями, місцевою владою і населенням".

Безпосередньо обмін інформацією між військовими та цивільними структурами можна схематично зобразити (див. рис. 2, відповідно до матеріалів Курсу для підготовки фахівців ЦВС на базі НУОУ) таким чином.

Цивільно-військове співробітництво у наведеній схемі реалізується шляхом координації зусиль цивільних адміністрацій та сектору безпеки і оборони України.

На початку 2022 року, Управління ЦВС ЗС України було реорганізовано в Центральне управління цивільно-військового співробітництва Генерального штабу Збройних Сил України (далі — Центральне управління J9), яке підпорядковується безпосередньо начальнику Генерального штабу ЗС України.

Центральне управління J9 є структурним підрозділом Генерального штабу Збройних Сил України, який призначений для планування, організації, координації заходів ЦВС та репатріаційних заходів і пошукової роботи, контролю за їх виконанням у ЗС України.

Основними завданнями Центрального управління J9 є:

- планування, організація, координація заходів ЦВС та контроль за їх виконанням;
- організація цивільно-військової взаємодії з об'єктами ЦС;
- організація заходів щодо захисту цивільного населення та координація гуманітарної діяльності;
- організація та координація репатріаційних заходів і пошукової роботи;
- організація підготовки та надання інформаційно-аналітичних матеріалів про стан роботи у сфері ЦВС та контроль за їх опрацюванням.

Наразі до складу Центрального управління J9 організаційно входять такі структурні підрозділи:

- відділ планування цивільно-військового співробітництва;
- відділ цивільно-військової взаємодії;
- відділ гуманітарної діяльності та програм захисту цивільного населення;
- відділ репатріаційних заходів;
- відділ пошукової роботи;
- інформаційно-аналітичний відділ;
- група медіа комунікацій;
- загальна група.

Крім того, відповідно до положень [5], було визначено структуру, основні завдання, особливості комплектування, підготовки та проведення ротації особового складу підрозділів ЦВС, які входять до сил і засобів сухопутних угруповань військ, створених для участі у відбитті збройної агресії Російської Федерації". До згаданих "підрозділів ЦВС угруповань військ належать:

- підрозділи (відділи, відділення, групи) ЦВС пунктів управління створених угруповань військ;
- мобільні групи ЦВС;
- групи та окремі, передбачені штатами посади ЦВС штабів військових частин ЗС України;
- групи транспортування та пошуку тіл загиблих військовослужбовців.

Також, за необхідності, до структури підрозділів ЦВС угруповань військ можуть бути включені:

- ОЦ ЦВС;
- військовослужбовці підрозділів ЦВС ЗС України, які тимчасово направлені до обласних військових адміністрацій з метою виконання завдань ЦВС в інтересах створених угруповань військ" [5].

Поряд із завданнями відповідно до основних завдань та функцій ЦВС ЗС України, підрозділи ЦВС угруповань військ беруть участь у:

- "запроваджені та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану (у межах компетенції);
- сприянні (з дотриманням вимог збереження державної таємниці та недопущення витоку інформації з обмеженим доступом) суб'єктам ЦС в отриманні об'єктивної, достовірної, оперативної інформації про зміни в обстановці та діяльність сил оборони, в першу чергу у разі виникнення загрози життю та здоров'ю мирного населення, запровадженні певних обмежень конституційних прав та свобод з метою недопущення (припинення) поширення неправдивих чуток, панічних настроїв цивільного населення тощо;
- організації доступу ремонтних та піротехнічних бригад до місць проведення робіт щодо відновлення пошкодженої і зруйнованої інфраструктури, очищення місцевості, об'єктів господарювання, інфраструктури від вибухонебезпечних предметів;
- організації доступу медичного персоналу, представників вітчизняних та міжнародних гуманітарних (благодійних) організацій до суб'єктів та об'єктів цивільного середовища з метою з'ясування існуючих потреб та надання відповідної допомоги;
- сприянні спеціальним групам, які створені місцевими адміністраціями та виконують гуманітарну місію, спрямовану на вилучення тіл (останків) осіб, померлих (загиблих) у зв'язку із збройною агресією проти України;
- виконанні заходів з вилучення (ексгумації), транспортування (евакуації) тіл (останків) загиблих, пошуку зниклих безвісти (у рамках реалізації гуманітарного проекту ЗС України "НА ЩИТІ") та комплексу репатріаційних заходів" [5].

Також відмітимо, що в Україні було організовано підготовку фахівців ЦВС на двох рівнях, а саме: у системі вищої військової освіти (у навчальних закладах Міністерства оборони України) та в системі курсової підготовки.

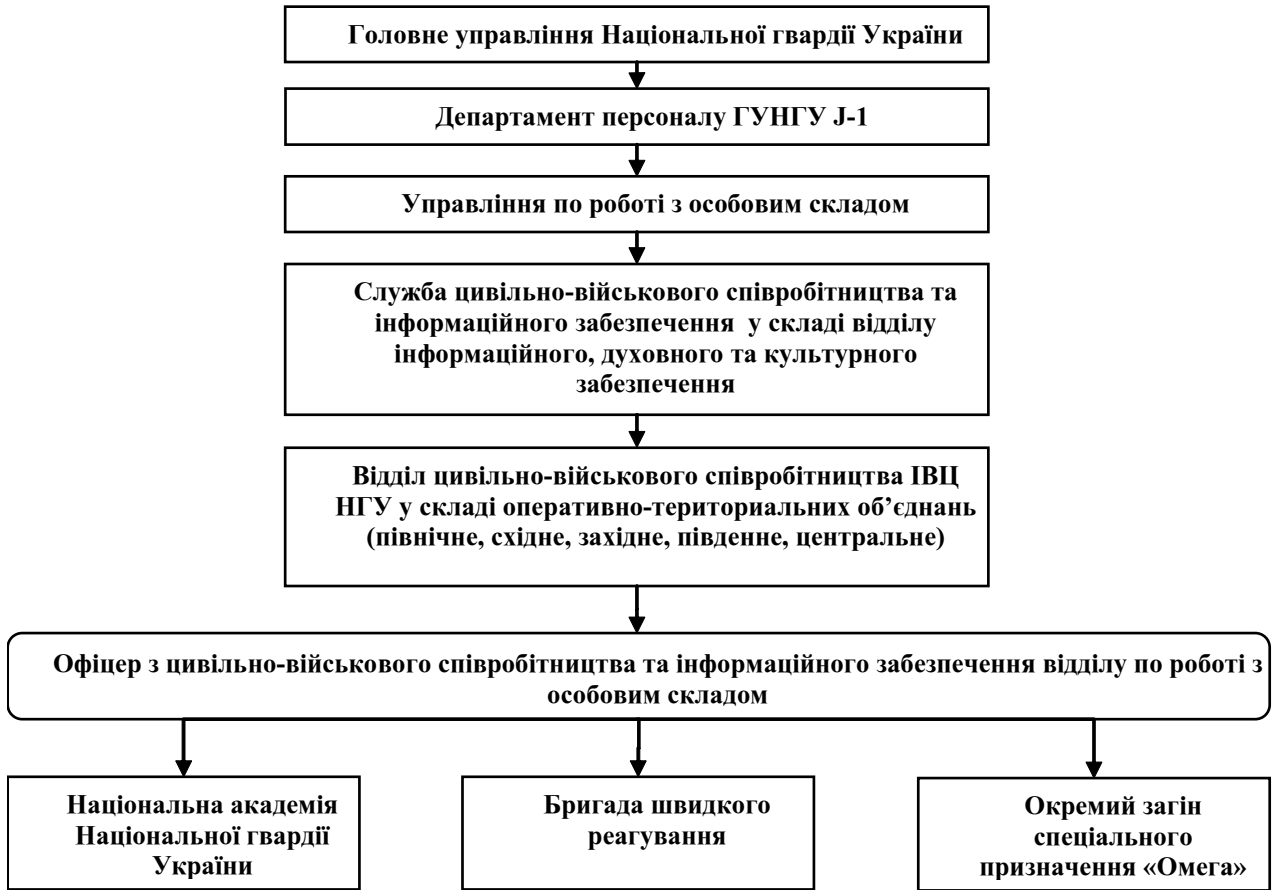

Рис. 3. Структура цивільно-військового співробітництва Національної гвардії України

Так, для забезпечення діяльності органів ЦВС в АТО/ООС та підвищення кваліфікації з питань ЦВС, до 24 лютого 2022 року на базі НУОУ проводились курси для підготовки фахівців ЦВС з урахуванням набутого досвіду в АТО/ООС та МОПМБ.

На замовлення Центрального управління J9 та для організації освітньої діяльності підготовки фахівців ЦВС, у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (на кафедрі правового забезпечення) з 2018 року здійснюється підготовка військових фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за освітньо-професійною програмою "Цивільно-військові відносини" та на другому (магістерському) рівні вищої освіти за освітньо-професійною програмою "Організація цивільно-військового співробітництва". По закінченню вишу молодий офіцер може бути призначений на посаду офіцера групи (служби) цивільно-військового співробітництва. Перший випуск відбувся у 2022 році.

Також для підготовки слухачів НУОУ у галузі знань "Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону" за спеціальністю "Військове управління (за видами збройних сил)", проводиться відповідна підготовка за програмами навчальних дисциплін "Організація цивільно-військового співробітництва (за видами збройних сил)".

Якщо розглядати реалізацію ЦВС у інших складових сектору безпеки і оборони України, то можна констатувати, що на сьогодні структури ЦВС перебувають

на стадії започаткування та розвитку. Тільки у Національній гвардії України, що є військовим формуванням з правоохоронними функціями та входить до системи МВС України, з метою недопущення ускладнення гуманітарної ситуації в районах проведення АТО/ООС, виникнення соціальної напруги, а також формування позитивної громадської думки щодо діяльності НГ України, у квітні 2017 року було створено групу ЦВС в складі іміджево-видавничого центру.

Як зазначає у своїй праці О.В. Минько [6, с. 76] "Розгортання ЦВС у НГ України у 2017 р. розпочалося з Головного управління. У складі відділу інформаційної підтримки іміджево-видавничого центру НГ України було створено групу цивільно-військового співробітництва. Надалі у кожному територіальному управлінні НГ України введено посаду старшого офіцера (з цивільно-військового співробітництва та інформаційного забезпечення) відділення по роботі з особовим складом територіального управління. На тактичному рівні функції із ЦВС покладені на органи по роботі з особовим складом військових частин".

На сайті [7] у відкритому доступі можна ознайомитись з визначенням ЦВС НГ України, яке сформульовано як: "систематична, планомірна діяльність Національної гвардії України, по координації та взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами у районах дислокації військових частин та підрозділів Національної гвардії України з

метою формування позитивної громадської думки і забезпечення сприятливих умов для виконання Національною гвардією України покладених завдань та функцій шляхом надання допомоги цивільному населенню у вирішенні проблемних питань життєдіяльності з використанням військових та невійськових сил та засобів".

А основні завдання, покладені на групи та фахівців ЦВС НГ України, що перерахували у своїй праці [8, с. 83—84] дослідники О.В. Минько, І.С. Луговський та М.М. Адамчук, окреслені так:

- організація ЦВС НГ України, забезпечення та реалізація гуманітарних проектів;
- проведення заходів з формування позитивної громадської думки щодо діяльності НГ України, зокрема під час участі в антитерористичних операціях, під час введення правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, операціях з підтримання миру і безпеки та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- участь в аналізі соціально-політичної, економічної, релігійної, демографічної, екологічної, санітарно-епідеміологічної обстановки та прогнозування її впливу на виконання військовими частинами (підрозділами) НГ України завдань за призначенням;
- організація взаємодії командування з цивільним населенням, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими організаціями в районі виконання завдань;
- координація діяльності між НГ України, ЗС України та громадськими організаціями, що стосуються релігійних питань, а також питань, пов'язаних з пошуком тіл (останків) загиблих військовослужбовців;
- організація виконання наказів, директив, розпоряджень командувача і вищого командування з питань цивільно-військових відносин;
- участь у розробленні оперативних (бойових) документів у частині, що стосується цивільно-військових відносин;
- організація забезпечення військ інформацією щодо цивільно-військових відносин у районі їх дислокації та застосування;
- підготовка персоналу зі складу місцевого населення для роботи в органах місцевого самоврядування, силових структурах, бюджетних установах на звільненій території та у міжнародних миротворчих операціях;
- формування позитивної громадської думки і забезпечення сприятливих умов для виконання військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії покладених на них завдань;
- сприяння в оповіщенні місцевих жителів про пункти збору тимчасово переміщених осіб та їх переміщення до таборів тимчасово переміщених осіб;
- організація роботи оперативних груп ЦВС на пунктах збору та в тимчасових таборах;
- забезпечення ефективною взаємодією між військовим командуванням та регіональними органами влади, місцевими органами самоврядування, представництвами громадських, неурядових, міжнародних організацій, населенням регіону;
- участь в обміні військовослужбовців ЗС України, ІВФ та ПрО з полону;

— організація роботи з сім'ями військовослужбовців, які зникли безвісти (загинули) під час проведення операції (бойових дій);

— організація співпраці (спільна участь) зі ЗС України з питань ЦВС;

— сприяння регіональним органам влади, представництвам громадських, неурядових, міжнародних організацій, населенню регіону в отриманні об'єктивної, достовірної, оперативної інформації про дії військ (сил) з дотриманням вимог щодо збереження державної таємниці;

— прогнозування можливих проблем гуманітарного характеру та надання військовому командуванню пропозицій щодо їх локалізації та нейтралізації на ранніх стадіях;

— участь у проведенні гуманітарних акцій, заходах військово-патріотичного виховання молоді;

— здійснення заходів інформаційної підтримки діяльності НГ України;

— співпраця з представниками волонтерських рухів, громадських та релігійних організацій;

— співпраця з військово-цивільними адміністраціями, департаментами освіти і науки, соціального захисту".

Структуру ЦВС НГ України схематично зображено на рис. 3 (розроблено автором).

З огляду на розглянуту систему та основні завдання ЦВС НГ України, можна констатувати, що існуюча система ЦВС НГ України з урахуванням існуючих сил та засобів, не спроможна на даному етапі свого становлення виконувати весь обсяг покладених на неї завдань.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Проведений аналіз створення та функціонування структур ЦВС у СБіО України засвідчує, що на сьогодні структури ЦВС, окрім ЗС України, перебувають на стадії започаткування та розвитку. А існуюча система ЦВС НГ України з урахуванням існуючих сил та засобів, не спроможна на даному етапі свого становлення виконувати весь обсяг покладених на неї завдань. Підтверджено, що на сьогодні складові сил оборони України, відповідальні за реалізацію ЦВС, не функціонують як єдина система ЦВС у СБіО України.

Підсумовуючи зазначимо, що успішна боротьба України та українського народу проти агресії Російської Федерації передбачає єдність усіх інституцій, як військових так і цивільних; збереження внутрішньої стабільності та вдосконалення механізмів реалізації ЦВС у секторі безпеки і оборони України, які станом на зараз, не повною мірою вирішують комплексне завдання із забезпечення міцності та внутрішньої стабільності сил оборони. Сучасний досвід створення, організації та функціонування структур ЦВС ЗС України в поєднанні з досвідом функціонування структур ЦВС НАТО та ООН під час проведення місій та операцій, повинен стати ефективним інструментом для впровадження механізмів ЦВС в усі складові сектору безпеки і оборони України.

Література:

1. Ткачук П.П., Середенко Л.М., Кізло Л.М., Радзіковський С.А. Особливості діяльності органів цивільно-військового співробітництва на сході України: склад,

завдання та перспективи розвитку / П.П. Ткачук, Л.М. Середенко, Л.М. Кізло, С.А. Радзіковський // Військово-технічний збірник. 2018. № 18. С. 36—40.

2. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (Дата звернення: 24.01.2023).

3. Дуглер В.В. Військово-цивільні адміністрації як унікальна форма цивільно-військових відносин в умовах надзвичайних правових режимів. Проблеми цивільного та господарського права. 2019. № 3. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/3/27.pdf> (Дата звернення: 24.01.2023).

4. Методичний посібник для військ (сил) з питань цивільно-військового співробітництва: затверджений Заступником начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 03.09.2019 / Під заг. керівництвом О. Ноздрачова. Київ: Управління цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України, 2019. 167 с.

5. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України "Про затвердження Тимчасового положення про підрозділи цивільно-військового співробітництва угруповань військ, створених для участі у відбитті збройної агресії Російської Федерації" від 13.11.2022 р. № 299.

6. Минько О.В. Теоретико-методичні засади формування системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України. Честь і закон. 2020. № 2 (73). URL: <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/207148/207229> (Дата звернення: 27.01.2023).

7. Цивільно-військове співробітництво Національної гвардії України. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цивільно-військове_співробітництво_Національної_гвардії_України (Дата звернення: 28.01.2023).

8. Минько О.В., Луговський І.С., Адамчук М.М. Пропозиції щодо розвитку системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України та проблемні питання її логістичного забезпечення / О.В. Минько, І.С. Луговський, М.М. Адамчук / Честь і закон. 2019. № 1 (68). С. 79—87.

References:

1. Tkachuk, P.P. Seredenko, L.M. Kizlo, L.M. and Radzikovs'kyj, S.A. (2018), "Features of activities of civil and military cooperation in the Eastern of Ukraine: composition, objectives and prospects of development", *Vijs'kovo-tekhnichnyj zbirnyk*, vol. 18, pp. 36—40.

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "About military-civilian administrations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (Accessed 24.01.2023).

3. Duhler, V.V. (2019), "Military-civilian administrations as a unique form of civil-military relations in the conditions of emergency legal regimes", *Problemy tsyvil'noho ta hospodars'koho prava*, vol. 3, available at: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/3/27.pdf> (Accessed 24.01.2023).

4. Nozdrachov, O. (2019), *Metodychnyj posibnyk dlia vijs'k (syl) z pytan' tsyvil'no-vijs'kovoho spivrobitnytstva: zatverdzhenyj Zastupnykom nachal'nyka Heneral'noho shtabu Zbrojnykh Syl Ukrainy [Methodical manual for troops (forces) on civil-military cooperation]*, *Upravlinnia tsyvil'no-vijs'kovoho spivrobitnytstva Zbrojnykh Syl Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.

5. Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine (2022), Order "On approval of the Provisional Regulation on civil-military cooperation units of military groups created to participate in repelling the armed aggression of the Russian Federation" dated 11/13/2022 No. 299.

6. Myn'ko, O.V. (2020), "Theoretical and methodological basics of formation of the system of military-civil cooperation in the formations of the National Guard of Ukraine", *Chest' i zakon*, vol. 2 (73), available at: <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/207148/207229> (Accessed 27.01.2023).

7. wikipedia (2023), "Civil-military cooperation of the National Guard of Ukraine", available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%B3%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B4%D1%96%D1%97_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (Accessed 28.01.2023).

8. Myn'ko, O.V. Luhovs'kyj, I.S. and Adamchuk, M.M. (2019), "Proposition on the development of civil-military cooperation in the formations of the National Guard of Ukraine and the problems of their logistics support", *Chest' i zakon*, vol. 1 (68), pp. 79—87.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2023 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА